

POSTANOWIENIE

Dnia 19 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Przesławski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Czubik

Bogusława Rutkowska (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z wniosku M. M.

z udziałem Miasta Stołecznego Warszawy, B. Z. i A. K.

o zniesienie współużytkowania wieczystego nieruchomości gruntowej i współwłasności nieruchomości budynkowej

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 19 października 2023 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od postanowienia Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie z 19 listopada 2009 r., sygn. I Ns 604/08:

- 1. uchyla zaskarżone postanowienie w całości i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie do ponownego rozpoznania;**
- 2. znosi wzajemnie pomiędzy stronami koszty postępowania skargowego przed Sądem Najwyższym.**

[SOP]

UZASADNIENIE

Wnioskiem z 15 stycznia 2008 r. M. M. (dalej także: „wnioskodawca”) wniósł o zniesienie współwłasności nieruchomości położonej w W. przy ul. [...], której współwłaścicielem był wnioskodawca w 3/4 oraz E. L. w 1/4.

Wnioskodawca podniósł, iż E. L. jest osobą nieznaną z miejsca pobytu. Jednocześnie z załączonych dokumentów wynikało, iż ww. był ustanowiony kuratorem E. L..

Z uwagi na konflikt interesów, wnioskodawca wystąpił do Sądu Rejonowego dla Warszawy Śródmieście, III Wydziału Rodzinnego i Nieletnich o ustanowienie kuratora w osobie R. N. dla nieznannej z miejsca pobytu E. L..

Postanowieniem z dnia 19 czerwca 2007 r. sygn. akt III RNs 513/06 Sąd oddalił przedmiotowy wniosek.

Sąd Rejonowy dla Warszawy [...] w Warszawie postanowieniem z 1 października 2008 r. w sprawie sygn. akt I Ns 604/08 o zniesienie współwłasności nieruchomości z urzędu ustanowił dla nieznannej z miejsca pobytu E. L. kuratora.

W dniu 12 maja 2009 r. do akt sprawy wpłynęło pismo o przystąpieniu Miasta st. Warszawy w charakterze uczestnika do sprawy I Ns 604/08.

W dniu 28 maja 2009 r. do akt sprawy wpłynęło pismo B. Z., w którym zawiadamiała, że M. M. darował jej cały swój udział w nieruchomości położonej w W. przy ul. [...]. Jednocześnie poparła wniosek o zniesienie współwłasności i oświadczyła, że jej pełnomocnikiem w tej sprawie będzie wnioskodawca.

Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie, I Wydział Cywilny, w dniu 19 listopada 2009 r., w sprawie o sygn. akt I Ns 604/08 z wniosku M. M. o zniesienie współużytkowania wieczystego nieruchomości gruntowej i współwłasności nieruchomości budynkowej położonej w W. przy ul. [...] z udziałem B. Z., E. L., Miasta st. Warszawy postanowił:

1. ustalić, że B. Z. w udziale 192/256 i E. L. w udziale 64/256 są wieczystymi współużytkownikami nieruchomości gruntowej położonej w W., Dzielnica [...] przy ul. [...], stanowiącej działkę o numerze ewidencyjnym [...] z obrębu [...] o powierzchni 571 m² oraz współwłaścicielami w takich samych udziałach nieruchomości budynkowej stanowiącej odrębną nieruchomość, dla których w Sądzie Rejonowym dla Warszawy Mokotowa, IX Wydziale Ksiąg Wieczystych jest prowadzona księga wieczysta [...],
2. dokonać zniesienia współużytkowania wieczystego nieruchomości gruntowej oraz współwłasności nieruchomości budynkowej, opisanych w punkcie 1 postanowienia w ten sposób, że prawo użytkowania wieczystego

- nieruchomości gruntowej położonej w W., Dzielnica [...] przy ul. [...], stanowiącej działkę o numerze ewidencyjnym [...] z obrębu [...] o powierzchni 571 m² oraz prawo własności nieruchomości budynkowej stanowiącej odrębną nieruchomość, dla których w Sądzie Rejonowym dla Warszawy Mokotowa, IX Wydziale Ksiąg Wieczystych jest prowadzona księga wieczysta [...] przyznać na wyłączną własność B. Z., ze spłatą na rzecz E. L.,
3. tytułem spłaty określonej w punkcie 2 postanowienia zasądzić od B. Z. na rzecz E. L. kwotę 186 250,00 zł płatną w terminie 14 dni od daty uprawomocnienia się postanowienia wraz z odsetkami ustawowymi w przypadku uchybienia terminowi płatności. W punktach 4, 5 i 6 ww. postanowienia, Sąd rozstrzygnął o kosztach i opłatach postępowania.

Pismem datowanym na 31 marca 2021 r. Prokurator Generalny wywiódł skargę nadzwyczajną zaskarżając postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie I Wydział Cywilny z 19 listopada 2009 r., w sprawie o sygn. akt I Ns 604/08 z wniosku M. M. o zniesienie współużytkowania wieczystego nieruchomości gruntowej i współwłasności nieruchomości budynkowej położonej w W. przy ul. [...] – w całości.

Zaskarżonemu rozstrzygnięciu zarzucono:

1. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 486 ze zm.), a mianowicie zasad wynikających z zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, w szczególności zasadę zaufania obywateli do państwa oraz prawa, zasady praworządności, sprawiedliwości proceduralnej wynikających z art. 2, art. 45 poprzez ustanowienie przez Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie postanowieniem z dnia 1 października 2008 r. w sprawie o sygn. akt I Ns 604/05 o zniesienie współwłasności nieruchomości dla nieżyjącej od 27 kwietnia 1952 r.; E. L. kuratora dla nieznanej z miejsca pobytu, co skutkowało brakiem możliwości podjęcia działań ochrony swoich praw na drodze sądowej przez ewentualnych następców prawnych ww.
2. naruszenie w sposób rażący przepisów prawa procesowego w postaci:

1. art. 144 § 1 i § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., w brzmieniu obowiązującym w dacie orzekania przez Sąd, polegające na ustanowieniu dla nieżyjącego uczestnika postępowania kuratora procesowego dla osoby, której miejsce pobytu jest nieznane,
2. art. 231 k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie i uznanie za ustalony fakt, iż E. L. żyje i jest osobą, której miejsce pobytu nie jest znane podczas gdy faktu takiego nie można było wyprowadzić z materiału dowodowego w szczególności z czynności podjętych przez Sąd w celu ustalenia miejsca pobytu E. L.,
3. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez niewłaściwe zastosowanie i przekroczenie zasady swobodnej oceny dowodów polegające na przyjęciu faktów za ustalone bez dostatecznej podstawy w zebranych materiałach dowodowych na którym oparł się sąd ustanawiając kuratora procesowego dla osoby, której miejsce pobytu jest nieznane.

Podnosząc powyższe zarzuty wniośł o uchylenie postanowienia Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie, I Wydział Cywilny z 19 listopada 2009 r., w sprawie o sygn. akt I Ns 604/08 o zniesienie współużytkowania wieczystego nieruchomości gruntowej i współwłasności nieruchomości budynkowej położonej w W. przy ul. [...] i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie, z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Uczestnik postępowania B. Z., jak i wnioskodawca, w odpowiedziach na skargę wnieśli o odrzucenie skargi nadzwyczajnej, jako niedopuszczalnej i niespełniających wymogów ustawowych do jej wniesienia. W przypadku nieuwzględnienia tego zarzutu wniesiono o:

1. oddalenie skargi nadzwyczajnej, ewentualnie o
2. stwierdzenie, że zaskarżone skargą nadzwyczajną orzeczenie wywołało nieodwracalne skutki prawne.

Ponadto wniesiono o zasądzenie od wnoszącego skargę Prokuratora Generalnego na rzecz B. Z. kosztów zastępstwa prawnego wg norm przepisanych i kosztów opłaty skarbowej w kwocie 17 złotych wraz z ustawowymi odsetkami za

okres o dnia uprawomocnienia się orzeczenia o kosztach postępowania – do dnia zapłaty.

Uczestnik postępowania – m.st. Warszawa – w odpowiedzi na skargę nadzwyczajną wniósł o uwzględnienie wywiedzionej przez Prokuratora Generalnego skargi nadzwyczajnej. Jednocześnie wskazano, że w ocenie uczestnika, orzeczenie nie wywołało nieodwracalnych skutków prawnych, a więc uzasadnionym jest wniosek o zastosowanie wyjątku z art. 115 § 2 ustawy o Sądzie Najwyższym, tj. odstąpienie od stosowania ograniczenia czasowego zawartego w tym przepisie. Uczestnik postępowania wskazał, że nie doszło do przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności zaś M. M. dokonał rozporządzenia nieruchomości przy ul. [...] w W. na rzecz osoby bliskiej (matki) pod tytułem darmym. M. M. wystąpił o wydanie zaświadczenia o przekształceniu prawa użytkowania wieczystego w prawo własności gruntu przy ul. [...] w W.. Organ odmówił wydania zaświadczenia o przekształceniu i sprawa administracyjna jest w toku.

Pismem z 24 listopada 2022 r. Prokurator Generalny poinformował, że Sąd Rejonowy dla Warszawy Żoliborza w Warszawie VI Wydział Rodzinny i Nieletnich postanowieniem z 17 listopada 2022 r., sygn. akt VI RNs 50/22, ustanowił kuratora dla nieobecnej i nieznannej z miejsca pobytu A. A., będącej następcą prawnym zmarłej E. L., w osobie adwokat M. K., prowadzącej Kancelarię Adwokacką przy ul. [...]1 w W., celem zagwarantowania ochrony praw A. A. w toku postępowania przed Sądem Najwyższym w sprawie ze skargi nadzwyczajnej Prokuratora Generalnego od prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie z 19 listopada 2009 r., sygn. akt I Ns 604/08.

Kurator uczestniczki nie wniósł odpowiedzi na skargę nadzwyczajną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wywiedziona w niniejszej sprawie skarga nadzwyczajna zasługiwała na uwzględnienie.

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że z punktu widzenia charakteru prawnego, skarga nadzwyczajna jest środkiem zaskarżenia o charakterze

nadzwyczajnym. Wynika to z przyjętej przez ustawodawcę konstrukcji prawnej tej instytucji. Zgodnie bowiem z art. 89 § 1 ustawy o SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:

1. orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub
 2. orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub
 3. zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego
- a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Skarga nadzwyczajna jest instrumentem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości w znaczeniu określonym w art. 175 ust. 1 Konstytucji RP. Jej celem jest wyeliminowanie z obrotu wadliwych, a jednocześnie naruszających zasady sprawiedliwości społecznej, orzeczeń sądowych, które dotyczą konkretnych, zindywidualizowanych podmiotów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 2/19; wyroki Sądu Najwyższego: z 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20; 13 stycznia 2021 r., z I NSNk 3/19). Rolą kontroli nadzwyczajnej nie jest jednak eliminowanie wszystkich wadliwych orzeczeń.

Wyeliminowane z obrotu prawnego powinny być te orzeczenia, które nie dadzą się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, będąc *prima facie* orzeczeniami w sposób elementarny niesprawiedliwymi (por. wyrok Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 146/21). W praktyce, oznacza to, że już pobieżna analiza przebiegu postępowania i jego skutków powinna wywoływać zasadne wątpliwości co do jej prawidłowości w świetle naczelných zasad, na których oparty jest system prawa w Polsce.

W doktrynie i orzecznictwie konstytucyjnym podnosi się, że zasada demokratycznego państwa prawnego w znaczeniu opisowym jest zbiorem różnych wartości bezpośrednio lub pośrednio wyrażonych w Konstytucji RP, dotyczących

prawa, ustroju państwa oraz relacji między państwem a jednostką (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 25 listopada 1997 r., K 26/97). Jedną z fundamentalnych powinności, możliwą do wyprowadzenia z zasady demokratycznego państwa prawnego, jest obowiązek działania organów państwa na podstawie i w granicach prawa. W toku postępowania sądowego przejawia się to wyraźnie obowiązkiem przestrzegania przepisów procedury, właściwej dla rozpoznawanej przez sąd sprawy, a także przepisów prawa materialnego na podstawie których organ władzy sądowniczej podejmuje określone decyzje.

Skuteczne wniesienie skargi nadzwyczajnej uzależnione jest od spełnienia przesłanek formalnych. Odnoszą się one do substratu zaskarżenia, terminu i podmiotów, które posiadają uprawnienie do wywiedzenia tego środka. Zgodnie z art. 89 § 1 ustawy o SN, skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub wojskowego kończącego postępowanie w sprawie, które nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Artykuł 89 § 2 ustawy o SN stanowi, że uprawnionym do wywiedzenia tego środka zaskarżenia jest Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz, w zakresie swojej właściwości, Prezes Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Pacjenta, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców i Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. W myśl zaś art. 89 § 3 ustawy o SN skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – w terminie roku od dnia ich rozpoznania. Niedopuszczalne jest uwzględnienie skargi nadzwyczajnej na niekorzyść oskarżonego wniesionej po upływie roku od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – po upływie 6 miesięcy od dnia jej rozpoznania. W tym zakresie należy mieć jednak także na względzie przepisy przejściowe zawarte w ustawie o SN, w świetle których w okresie 6 lat od dnia wejścia ustawy o Sądzie Najwyższym w życie, skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. W takim jednak przypadku

krąg podmiotów legitymowanych do jej wniesienia jest jeszcze bardziej zawężony i obejmuje wyłącznie Prokuratora Generalnego i Rzecznika Praw Obywatelskich (art. 115 § 1 i 1a ustawy o SN).

Formalnoprawna analiza skargi nadzwyczajnej wniesionej w niniejszej sprawie wskazuje na dopuszczalność dalszego jej procedowania. Została ona bowiem wywiedziona od prawomocnego rozstrzygnięcia sądu powszechnego, jakim jest postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie, I Wydział Cywilny, z dnia 19 listopada 2009 r., wydane w sprawie o sygn. akt I Ns 604/08, który niewątpliwie także zakończył postępowanie w sprawie. Nie wniesiono od niego skutecznie środków zaskarżenia, nie jest także możliwe skorzystanie z innych instrumentów jego wzruszenia.

W tym miejscu należy odnieść się do kwestii wznowienia postępowania. Sąd Najwyższy zaznacza, że minął już termin na wywiedzenie go w tym postępowaniu. Podkreślić bowiem należy, że jak słusznie wskazano w odpowiedzi na skargę nadzwyczajną, w przypadku, gdy strona pozbawiona została możliwości działania nie obowiązuje 10 letni termin na wznowienie postępowania (art. 408 k.p.c.). Należy jednak mieć na względzie dyspozycję art. 407 § 1 k.p.c., w świetle którego skargę o wznowienie wnosi się w terminie trzymiesięcznym; termin ten liczy się od dnia, w którym strona dowiedziała się o podstawie wznowienia, a gdy podstawą jest pozbawienie możliwości działania lub brak należytej reprezentacji – od dnia, w którym o wyroku dowiedziała się strona, jej organ lub jej przedstawiciel ustawowy. W niniejszej sprawie wskazano następcę prawnego uczestniczki postępowania i ustanowiono dla niej kuratora. Wprawdzie kurator został zobligowany do podejmowania działania w celu ochrony praw uczestniczki w postępowaniu ze skargi nadzwyczajnej, to w ocenie Sądu Najwyższego mógł podjąć starania w celu ochrony praw uczestniczki w drodze skargi o wznowienie postępowania. Takie działanie jest jednak uprawnieniem strony, nie zaś obowiązkiem. Sąd Najwyższy stwierdza, biorąc pod uwagę datę orzekania – że upłynął termin na wystąpienie z tym środkiem zaskarżenia. Dlatego należało przystąpić do rozpoznania skargi nadzwyczajnej.

Ponadto, wprawdzie od wydania zaskarżonego orzeczenia upłynęło już 5 lat, to w świetle wymienionego wyżej art. 115 § 1 ustawy SN, uznać należy, że skarga

została wywiedziona w terminie. Ustawa o SN weszła w życie 3 kwietnia 2018 r., zatem skarga nadzwyczajna wniesiona w 2021 r. mieści się w 6. letnim okresie, o którym stanowi art. 115 § 1 ustawy o SN.

Autorem skargi nadzwyczajnej jest Prokurator Generalny, który jest podmiotem legitymowanym do wystąpienia z tym środkiem zaskarżenia, zgodnie z art. 115 § 1a ustawy o SN. Jednocześnie, w przedmiotowej sprawie nie zachodzą ograniczenia, o których mowa w art. 90 ustawy o SN.

Jak wynika z treści art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podniesionych zarzutów; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. Przepis ten na podstawie art. 95 pkt 1 ustawy o SN stosuje się w postępowaniu w sprawie skargi nadzwyczajnej.

Przechodząc do oceny podniesionych w sprawie zarzutów należy wskazać, że Prokurator Generalny zasadnie podniósł, iż Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie rażąco naruszył art. 144 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Uchybienie to jest rażące i ma charakter oczywisty. Naruszenie tego przepisu jest konsekwencją zaniechania sądu.

Zgodnie z art. 144 § 1 zd. 1 k.p.c. przewodniczący ustanowi kuratora, jeżeli wnioskodawca uprawdopodobni, że miejsce pobytu strony nie jest znane. Okoliczność ta, w świetle tego przepisu, wymaga uprawdopodobnienia. Z uwagi jednak na znaczenie tego faktu dla prawidłowości prowadzonego postępowania należy przyjąć, że stopień tego uprawdopodobnienia powinien być wysoki, bliski pewności. Sąd powinien podjąć wszelkie czynności poszukiwawcze uczestnika postępowania przed wyznaczeniem mu kuratora. Ustanowienie kuratora może bowiem nastąpić wyłącznie wówczas, kiedy wszelkie powszechnie dostępne środki poszukiwawcze nie przyniosły rezultatu w postaci ustalenia miejsca pobytu uczestnika. Podkreślić należy, że obowiązkiem sądu rozpoznającego sprawę jest badanie z urzędu na każdym etapie postępowania, potrzeby ustanowienia kuratora (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 10 lipca 2020 r., III CZ 16/20).

Nie można zapominać, że nienależyte wykonanie tego obowiązku poszukiwawczego przez sąd, a więc ustanowienie kuratora z naruszeniem art. 144 k.p.c. skutkuje pozbawieniem strony możliwości działania i tym samym możliwości

obrony swoich praw, co powoduje nieważność postępowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z 10 kwietnia 1978 r., III CRN 40/78, OSNCP 1978, nr 12, poz. 236; postanowienie Sądu Najwyższego z 26 lutego 2002 r., I CKN 504/00, niepubl.).

Przenosząc powyższe na grunt analizowanej sprawy należy podkreślić, że Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie powinien podjąć dalsze czynności zmierzające do wyjaśnienia wątpliwości co do rzeczywistego miejsca pobytu pozwanego. Szczególnie w przypadku, kiedy analizowana sprawa dotyczy tak istotnej kwestii jak zniesienie współużytkowania wieczystego. Orzeczenie wydane w takiej sprawie tworzy bowiem nowy stan prawny dla wszystkich uczestników tego postępowania. Jest to orzeczenie o charakterze konstytutywnym *ex nunc*. Dlatego tym bardziej sąd *meriti* mógł i powinien zwrócić się m.in. do Urzędu Stanu Cywilnego z wnioskiem o udzielenie informacji dotyczącej uczestniczki postępowania. Sąd rozpoznający sprawę mógł zaangażować także Policję, zwracając się z prośbą o udzielenie stosownej informacji o uczestniczce. To pozwoliłoby na ustalenie, że uczestniczka postępowania nie żyje od 1952 roku. Był to obowiązek sądu, któremu w ocenianym przypadku sąd rejonowy nie sprostał.

Tym bardziej dziwi ewidentne zaniechanie sądu rozpoznającego sprawę, biorąc pod uwagę, że uczestniczka E. L. – zgodnie z danymi zawartymi w akcie zgonu – urodziła się [...] 1900 roku. W dacie orzekania miałaby ona 109 lat. Należy mieć na względzie, że zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 28 listopada 2004 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego akty stanu cywilnego stanowią wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 11 grudnia 2002 r., I CK 348/02 wprost stwierdził, że „wyraz <<wyłączny>> użyty w art. 4 (obecnie art. 3 – uwaga SN) wskazuje na to, że tylko na podstawie aktu stanu cywilnego dopuszczalne jest udowodnienie faktu urodzenia, małżeństwa lub zgonu. Odnosi się to także do podstawowych danych zawartych w tych aktach dotyczących daty i miejsca zdarzenia, danych dotyczących dziecka (płeć, imię, nazwisko, pochodzenie od określonych rodziców), danych dotyczących osób wstępujących w związek małżeński oraz danych dotyczących osób zmarłych”.

W ocenie Sądu Najwyższego, nieprawidłowości w ustanowieniu kuratora dla nieznanego z miejsca pobytu pozwanego, jakich dopuścił się Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Północ, naruszają podstawowe zasady postępowania cywilnego,

które w konsekwencji doprowadziły do pozbawienia pozwanego możliwości działania w postępowaniu sądowym. Ponownie rozpoznając sprawę, sąd powinien podjąć wszelkie czynności w celu ustalenia prawidłowego kręgu uczestników postępowania, tak, aby żaden z nich nie był pozbawiony możliwości podejmowania działań w procesie.

Prokurator Generalny nie wykazał w uzasadnieniu w należyty sposób naruszenia art. 231 k.p.c. oraz 233 k.p.c. Mając jednak na uwadze zasadność zarzutu naruszenia art. 144 k.p.c. i konsekwencje dokonanego naruszenia przez sąd należy zaskarżone orzeczenie uchylić i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania.

Podkreślić należy, że w świetle art. 89 § 1 ustawy o SN naruszenie prawa musi mieć charakter rażący. Pojęcie rażącego naruszenia w odniesieniu do skargi nadzwyczajnej zostało zaprezentowane m.in. w wyroku Sądu Najwyższego z 8 maja 2019 r., I NSNc 2/19. W jego uzasadnieniu wskazano, że ocena tego, czy doszło do rażącego naruszenia prawa, jest uzależniona od: (1) wagi naruszonej normy, tj. jej pozycji w hierarchii norm prawnych, (2) stopnia (istotności) jej naruszenia, (3) skutków naruszenia dla stron postępowania (zob. także: wyroki Sądu Najwyższego z 18 czerwca 2020 r., I NSNc 45/19, niepubl., oraz z 5 maja 2021 r., I NSNc 159/20, niepubl.). W niniejszej sprawie zarzucane naruszenia mają charakter wady rażącej. Sąd *meriti* nie podjął należytych, poprzez wykorzystanie powszechnie dostępnych narzędzi, czynności zmierzających do tego, czy osoba, dla której ustanowiono kuratora rzeczywiście jest osobą nieznaną z miejsca pobytu. Podjęte przez Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Północ czynności okazały się niewystarczające, a w konsekwencji naruszyły fundamentalne prawo strony do uczestnictwa

Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Północ uchybił także wymaganiom wynikającym z art. 45 Konstytucji RP. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 16 stycznia 2006 r., SK 30/05, wyraźnie zaznaczył, że „sprawiedliwość proceduralna należy do istoty konstytucyjnego prawa do sądu, albowiem prawo do sądu bez zachowania standardu rzetelności postępowania byłoby prawem fasadowym”. Sąd Najwyższy w pełni podziela wyrażony przez inny skład tego sądu pogląd, że każdy sąd powinien „budować autorytet wymiaru sprawiedliwości i kształtować

zewewnętrzne przekonanie o prawidłowości każdej podjętej przez sąd orzekający czynności oraz o sprawiedliwości wydanego orzeczenia”. Dalej, w cytowanym orzeczeniu wyraźnie podkreślono, że strona nie może ponosić ujemnych konsekwencji wiążących się z wadliwościami jakich dopuścił się sąd orzekający (postanowienie Sądu Najwyższego z 10 sierpnia 2007 r., II CZ 51/07). W realiach badanej sprawy Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Północ nie zapewnił stronie odpowiednich gwarancji składających się na prawo do rzetelnego i sprawiedliwego procesu sądowego, uniemożliwił bowiem następcom prawnym uczestniczki prawidłowy udział w postępowaniu. Takie zaniechanie to ewidentne naruszenie konstytucyjnej zasady prawa do sądu.

Mając na uwadze całość powyższej argumentacji, w ocenie Sądu Najwyższego, w niniejszej sprawie uchylenie zaskarżonego wyroku jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Zdefiniowana w art. 89 § 1 ustawy o SN przesłanka ogólna skargi nadzwyczajnej jednoznacznie nawiązuje do art. 2 Konstytucji RP, co czyni koniecznym dokonywanie jej wykładni przy wykorzystaniu osiągnięć orzecznictwa i doktryny traktujących o tej konstytucyjnej zasadzie (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 22 czerwca 2022 r., I NSNc 205/21). Artykuł 2 Konstytucji RP stanowi, że Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. W orzecznictwie Sądu Najwyższego z art. 2 Konstytucji RP wywodzi się także liczne szczegółowe zasady pochodne, takie jak: zasada sprawiedliwości proceduralnej, zasada ochrony zaufania obywatela do państwa, zasada ochrony praw słusznie nabytych, zasada ochrony interesów w toku, zasada niedziałania prawa wstecz, zasada *ne bis in idem* czy zakaz nadmiernej ingerencji (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 8 marca 2022 r., I NSNc 22/21).

Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Północ, ponownie rozpoznając sprawę, powinien wykonać ciążyący na nim *ex lege* obowiązek oceny zasadności ustanowienia kuratora dla nieobecnej uczestniczki i podjąć odpowiednie czynności celem zagwarantowania uczestnikom możliwości prawidłowego uczestnictwa w toczącym się postępowaniu.

Wobec powyższego, postanowiono jak w sentencji.

Rozstrzygnięcie o kosztach w postępowaniu przed Sądem Najwyższym uzasadnione jest treścią stosowanego odpowiednio do postępowania w sprawie ze skargi nadzwyczajnej art. 398¹⁸ k.p.c., zgodnie z którym w razie wniesienia skargi kasacyjnej przez Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich lub Rzecznika Praw Dziecka koszty procesu podlegają wzajemnemu zniesieniu, co oznacza, że każda ze stron ponosi koszty związane z jej udziałem w postępowaniu.

r.g.

[ał]